

ФРАНЦУЗСКІ РАМАН-ПРЫТЧА ДРУГОЙ ПАЛОВЫ ХХ СТАГОДДЗЯ: АД «ВЕЧНЫХ» ПЫТАННЯЎ ДА СУЧАСНЫХ ПРАБЛЕМ ГРАМАДСТВА

В.Ф. ЖЫЛЕВІЧ

*Палескі дзяржаўны ўніверсітэт,
г. Пінск, Рэспубліка Беларусь*

Літаратура заўсёды імкнулася перадаць маральны вопыт, назапашаны пакаленнямі на працягу стагоддзяў, узяць на сябе функцыі своеасаблівага «рэгулятара» этычных паводзінаў. Асабліва гэта стала патрэбным у нашы дні, калі маральныя прынцыпы і каштоўнасці адыходзяць на другі план, саступаючы месца матэрыяльным прырытэтам.

Адзін са спосабаў філасофскага пераасэнсавання рэчаіснасці і ўласнага жыцця чалавека прапаноўвае раман-прытча – жанравая разнавіднасць сучаснага рамана, якая спалучае рысы буйнога эпічнага твора (з разгалінаванымі сюжэтнымі лініямі, устаўнымі эпізодамі, наяўнасцю другасных персанажаў) і прытчы, што ўяўляе сабой, перш за ўсё, абагуленае павучанне, напамін пра праблему духоўнага кшталту. Сучасны свет бракуе духоўнасць – раман-прытча імкнецца змяніць такі стан.

Найвыдатнейшыя пісьменнікі розных краін звярталіся да рамана-прытчы для вырашэння сваіх мастацкіх задач. Сярод іх: Л. Талстой, Л. Андрэеў, Ф. Кафка, У. Фолкнер, Б. Брэхт, Ж.-П. Сартр, Веркор, У. Голдын, А. Камю, Г. Гарсія-Маркес, П. Зюскінд, Ул. Маканін Р. Мерль, П. Буль, М. Турнье, Ж.-М.Г. Леклезіе, С. Жэрмэн, П. Канстан, Б.дэ Бушэрон і іншыя.

Актыўная распрацоўка ў слоўным мастацтве твораў прытчавай скіраванасці была натуральна заўважана і адзначана крытыкай. У перыядычным айчынным і замежным друку з'яўляецца цэлы шэраг публікацый (А. Бачароў, А. Цвяткоў, А. Таўсценка, С. Ханеня, І. Кузняцоў, Ж. Дэлорм, Ф. Жынуазо, М.-А. Арфё), прысвечаных праблеме мастацкай умоўнасці, прытчы і рамана-прытчы ў прыватнасці.

Нягледзячы на наяўнасць навуковых распрацовак, шэраг пытанняў, якія тычацца прыроды і сутнасці жанравай разнавіднасці рамана-прытчы, засталіся па-за ўвагай даследчыкаў. У дадзеным артыкуле выяўляецца адметнасць ідэяйна-тэматычнай прыроды французскага рамана-прытчы другой паловы ХХ стагоддзя.

З самога моманту ўзнікнення прытчы ў ёй адлюстроўваліся тэмы добра і зла, жыцця і смерці, сэнсу чалавечага існавання, сапраўднага кахання і сяброўства, маральнай чысціні, бескарыслівага пошуку ісціны, асуджэння заганяў, пазнання каштоўнага значэння з'яў, маральнага самаўдасканалення. У далейшым гэтыя «вечныя» тэмы знайшлі адлюстраванне ў шматлікіх творах пісьменнікаў розных літаратурных накірункаў. Аднак і сучасныя раманы-прытчы таксама вылучаюцца багатым сэнсавым напаўненнем. На першым плане ў французскіх раманах-прытчах тэмы *крызісу высокаразвітага грамадства (магчымае выраджэнне чалавечага роду, зніжэнне ўзроўню жыцця); трагедыя самотнага чалавека ў свеце некамунікабельнасці і разрозненасці; крах сям'і і страчанае дзяцінства.*

Раман-прытча «Пустыня» (*«Désert», 1980*) [1] Жана-Мары Гюстава Леклезіе апавядае пра супраціўленне качэўнікаў Сахары экспансіі еўрапейскіх захопнікаў і, паралельна, пра дзяўчынку-сірату Лалу Хаву – ледзь не апошняга нашчадка гэтых ваяроў пустыні. Лала адпраўляецца на заробкі ў Марсэль, а потым вяртаецца ў родныя мясціны, каб, як і яе маці, нарадзіць дзіця пад старой смакоўніцай, каля крыніцы. Нягледзячы на тое, што ў вялікім горадзе Лала становіцца фотамадэллю і яе прыгажосць заваёўвае свет, *дзяўчына не прымае падараванага ёй «шчасця» – камфорту цывілізацыі.* Галоўная гераіня вышэй за свой выпадковы дабрабыт. Яе душа ўвасабляе душу народа, амаль знішчанага каланізатарамі, але вечна жывога, адроджанага ў дзіцяці Лалы. Моц гераіні заключаецца ў прыродным дары, які захаваны на ўзроўні падсвядомасці і які выступае закладам выратавання ад агрэсіўнага «цывілізаванага» свету.

У рамана-прытчы «Планета малпаў» (*«La Planète des singes», 1968*) П. Буля галоўны герой, журналіст Уліс Меру, трапляе на планету Сарора, дзе «цывілізавана» жывуць гарылы, арангутангі і шымпанзэ. Гэта «цывілізаванасць» умоўная, бо яна апісана ў іранічнай форме. Аўтар падкрэслівае арыстакратычны знешні выгляд малпаў: «гарыла была апранута ў такі ж гарнітур, як і мы з вамі... Яе рудая куртка здавалася пашытай у лепшым парыжскім атэлье, а пад ёй было відаць кашулю ў вялікую клетку» [2, с. 32], але іх паводзіны застаюцца дзікунскімі: «каб сфатаграфавання, самкі доўга

выбіралі самае прыгожае месца на фоне акрываўленых целаў, стараючыся, каб іх капелюшы з пучкамі прыколатых валасоў былі выразна бачныя» [2, с. 38]. Размяжоўваючы малпаў па сацыяльнай іерархii, аўтар тонка намякае на раслаенне чалавечага грамадства ў наш час. У творы гарылы-салдаты палююць на слабейшых – пазбаўленых «свядомасці, думак, душы» чалавекападобных істот. П. Буль занепакоена праецыруе іх паводзіны на міжнацыянальныя войны XX стагоддзя: знішчэнне сабе падобных не сустракаецца ні на якім іншым узроўні эвалюцыі жывёльнага свету. Маральныя якасці чалавека даўно прымушаюць задумацца аб правамернасці абвяшчэння ім самога сябе вянцом тварэння прыроды. Таму пісьменнік дапускае, што «... эра разумнага чалавека прайшла, і на змену яму з'явілася больш дасканалая істота – малпа...» [2, с. 23].

У рамане-прытчы «Сільва» («*Silva*», 1961) Веркор таксама ў іранічнай форме прадказвае знішчэнне чалавецтва, мадэлюючы фантастычную сітуацыю: на адным з паляванняў лісіца раптоўна ператвараецца ў дзяўчыну, але пры гэтым захоўвае звычкі жывёлы. Галоўны герой рамана Альберт Рычвік спрабуе разабрацца ва ўнутраных якасцях Сільвы – істоты, якая падобная да чалавека толькі знешняй абалонкай. Аўтар паказвае і адваротную сітуацыю: як чалавек апускаецца да жывёльнага стану. Дачка доктара, Дароці, апынуўшыся ў вялікім горадзе, прывыкае да наркатыкаў, пачынае весці распуснае жыццё, што прыводзіць да дэградацыі маладой жанчыны да такой ступені, што яна страчвае свой чалавечы воблік і прыпадабняецца да жывёлы: «... Яна выглядала паглыбленай у ціхае, але рашучае адмаўленне ўсяго таго, што яшчэ нядаўна складала яе чалавечую свабодную сутнасць» [3, с. 316]. І ў творы Веркора, і ў творы П. Буля фінал безнадзейны: Сільва нараджае лісня, а не чалавечае дзіця, тым самым не пакідаючы шанцаў для далейшага існавання ўсіх людзей увогуле; наноўзбудаваны касмічны карабель з сямействам Уліса Меру блукае па міжпрастор'і ў пошуках «чалавечай» планеты. Такая канцоўка дае падставу казаць аб эсхаталагічным светаўспрыманні, абумоўленым крызісам рэчаіснасці. Абодва раманы маюць універсальнае мастацкае значэнне, яны імкнуцца давесці да чытача, што існуюць межы маральнасці, за якія чалавек не можа выходзіць, інакш ён проста перастае існаваць.

У рамане-прытчы «Вужачка» («*Court serpent*», 2001) Бернара дэ Бушэрона распавядаецца пра маральнае падзенне і гібель былых хрысціян ад невыносных прыродных умоў на адным з астравоў Паўночнай часткі свету. Аўтар падымае *проблему экалагічных катаклізмаў*, якія ў наш час – з'ява амаль што паўсядзённая, калі бязвінна падвяргаюцца знішчэнню шмат людзей, а тыя, каму пашанцавала выжыць, застаюцца без надзеі на ўратаванне і аднаўленне свайго былога жыцця.

Безумоўна, навукова-тэхнічны прагрэс палепшыў і надаў дынамізм існаванню чалавека. Аднак некаторыя вынаходствы працуюць не толькі на забяспечанне жыццядзейнасці чалавецтва, але і могуць стаць сродкам яго масавага знішчэння.

Якраз пра гэта распавядае Рабэр Мерль у сваім рамане-прытчы «Мальвіль» («*Maleville*», 1972). У *навукова-тэхнічным прагрэсе* ён бачыць *галоўную пагрозу жыццю чалавека*. Сюжэт яго твора падобны да геаметрычнай фігуры – парабалы, адну з вяршынь якой можна ўмоўна абазначыць як экспазіцыю рамана-прытчы. Сябры Эмануэля Конта, галоўнага героя, збіраюцца ў сярэднявечным замку Мальвіль, каб абмеркаваць кандыдатуры будучага мэра гарадка. Удзельнікі сходу нічога не ведаюць пра пагрозу, якая навісла над мільёнамі людзей, над іх блізкімі, над імі самімі. Раптоўна адбываецца атамны выбух, і грамадства вокамгненна з высокаразвітага апускаецца да першабытнага, па сутнасці, вяртаючыся да сваіх вытокаў.

Па той прычыне, што гэтая катастрофа знішчыла ўсё на зямлі, героям рамана, якія засталіся ў жывых, даводзіцца адбудоўваць сваё жыццё наноў, займацца земляробствам, паляваннем і рыбалоўствам. І паступова ацалелы фрагмент грамадства прагрэсіруе. Фінал рамана сімвалічны, усё зноў вяртаецца на колы свае: агульная нарада Ля-Рока і Мальвіля прымае рашэнне вырабляць зброю.

Варта заўважыць, што вельмі блізкай у распрацоўцы тэмы «небяспекі ядзернай вайны» з'яўляецца аповесць-прытча Алеся Адамовіча «Апошняя пастараль». У творы Адамовіча таксама дэманструецца сучасны стан грамадства і ў магчымай перспектыве.

І Рабэр Мерль, і Алесь Адамовіч распавядаюць у сваіх раманых пра небяспеку, якая падпільноўвае чалавецтва на шляху ў будучыню. Паказваючы карціну магчымага апакаліпсіса, пісьменнікі імкнуцца вырваць чытача з палону штодзённасці і прымусяць яго задумацца над магчымымі вынікамі «цывілізаванай» дзейнасці чалавека.

Навукова-тэхнічны прагрэс можа прывесці не толькі да сусветнай катастрофы. Ён з'яўляецца адной з прычын раслаення грамадства, калі адны жывуць у раскошы, а другія пакутуюць ад галечы. У рамане-прытчы «Пустыня» Ж.-М.Г. Леклезіё закранае *тэму беднасці*. На думку пісьменніка, матэрыяльная няроўнасць – яшчэ адна мяжа паміж людзьмі ў цывілізаваным грамадстве. Пакуль Лала жыла ў невялічкім гарадку, яна не адчувала сваёй немажнасці: там усе былі бедныя. Але гэтыя

людзі задаволенья тым малым, што дае ім скупая прырода пустыні, бо валодаюць бязмерным багаццем яе прыгажосці. Праўда, пад уплывам гісторый, расказаных старым рыбаком Наманам, у дзяўчыны сталі ўзнікаць і іншыя думкі: «добра было б апынуцца ў такім вось цягнуку і каціць па чыгунцы з горада ў горад, у таямнічыя краіны, дзе ніхто нічога не ведае ні пра пыл, ні пра галодных сабак, ні пра дашчатыя халупы, у якія ўрываецца вецер» [1, р. 102]. Аднак калі гераіня апынецца ў Марсэлі, яна разумее, што казачных краін не існуе. Замест шчаслівых, свабодных, упэўненых у сабе людзей яна сустракаецца з «жанчынамі ў лахманах – вельмі бледнымі, хаця сонца тут яскравае... Старымі, у доўгіх залапленых паліто, п'яніцамі з мутнымі вачыма, бадзягамі, галоднымі іншаземцамі... з пустымі гаспадарчымі торбамі» [1, р. 270]. Каб паказаць трагічнасць існавання бедных людзей, пісьменнік факусіруе ўвагу на «бяздомных, худых, ускудлачаных» катах, якія жывуць на вышках ці хаваюцца пад машынамі на стаянках, сабаках, у абліччах якіх ёсць штосьці небяспечнае, нейкі адчай. Гераіня заўважае, што яны зусім не падобныя да тых дзікіх сабак, якія кралі ў іх вёсцы курэй і авечак. Гарадскія сабакі «рыюцца ва ўсіх памыйніцах, грызучы старыя косткі, рыбныя галовы, паглынаюць адкіды, якія ім кідаюць мяснікі» [1, р. 281]. Гэтыя эпізоды надаюць аповеду змрочнасць, безвыходнасць, бясконцую тугу.

У вялікім горадзе Лала зразумела, што яна бедная і што беднасць – гэта галеча, знявага і бяспраўе. На яе можа ні за што накрычаць паліцэйскі, пагражаючы дэпартацыяй і пазбаўленнем свабоды, да яе можа беспакarana чапляцца бакалейшчык Асаф, толькі таму, што ў яго ёсць грошы.

З болем аўтар расказвае і пра самое жытло, у якім туліцца бедната. «Сырыя, халодныя пакоі, дзе шэрае паветра камянем навалываецца на грудзі» [1, р. 286]. У цёмных танах Ж.-М. Г. Леклезіе апісвае вуліцы Марсэля, «кароткія, пакручастыя... вузкія, сціснутыя старымі, спаракхелымі сценамі» [1, р. 282-286], якія пераходзяць на іншыя вуліцы, завулкі, лесвіцы. «Ці змогуць яны <людзі> знайсці дарогу сярод усіх гэтых дарог, знайсці неабходныя дзверы сярод усіх гэтых дзвярэй?» — задаецца пытаннем гераіня [1, р. 288].

Леклезіе востра адчувае *трагізм існавання чалавека XX стагоддзя*. Даследчыца А. Эсалнек адзначае, што «раман Ж.-М. Г. Леклезіе ўзнаўляе рэакцыю асобы, якая цяжка перажывае націск страшэннага, бесчалавечнага сучаснага індустрыяльнага свету. Гэта выбух безнадзейнасці, выкліканы вострым адчуваннем таго, што няма больш нічога каштоўнага, што ўсё пад уладай капіталістычнай цывілізацыі. Гэта крык жаху, болю і адначасова абурэння» [4, с. 137]. У творы Ж.-М. Г. Леклезіе паказаны такі ракурс існавання сучаснага стану грамадства, які ўскосна наводзіць на думку пра наканаванасць яго будучага знішчэння. «Можа, сапраўды, нідзе няма на свеце ні кахання, ні жалю, ні дабрыні? Можа, бяльмо, якое аддзяляе зямлю ад неба, ужо задушыла людзей, заглушыла біццё іх сэрцаў, усе былыя надзеі, усю прыгажосць?..» [1, р. 314], — з распаччу пытаецца Лала Хава. Па меркаванні аўтара «Пустыні», ісціна, справядлівасць, прыгажосць растаптанія ў сучасным свеце, які пакланяецца матэрыяльнаму камфорту. Толькі чалавек з багатым унутраным светам, які імкнецца да маральнага самаўдасканалення, мае права называцца Асобаю. На жаль, людзі забыліся пра гэтую простую ісціну і сталі падобнымі да бяздумнага і безаблічнага натоўпу. Лала Хава ў Ж.-М. Г. Леклезіе вылучаецца сярод звычайных абывацеляў як сваім знешнім выглядам, так і ўнутранымі якасцямі: «на яе абліччы яшчэ ляжыць след пякучага сонца пустыні і яе доўгія чорныя кудзеры іскрацца сонцам» [1, р. 279]; дзяўчына імкнецца наблізіцца да людзей, зразумець іх праблемы і цяжкасці жыцця. Аднак у адказ яны са здзіўленнем глядзяць на яе, быццам на чужаніцу з іншай планеты. На нейкі час Лала вымушана падпарадкавацца непісаным законам грамадства: «Валасы яна коратка абстрыгла, яны сталі цьмянымі і нейкімі шэрымі. Стала цьмянай, шэрай і скура Лалы» [1, р. 268]. Верхняе адзенне дзяўчыны складала карычневага колеру паліто, пашытае з шарсцяной тканіны, падобнай да абівачнай. Лала адчувае, як у яе пранікае дух-вір натоўпу, але яна не з тых, хто можа скарыцца перад яго сілай. Яна перамагае ўсеагульнае, статкавае пачуццё і вяртаецца да сваіх вытокаў. Лала – Асоба з вялікай літары, нягледзячы на тое, што яна зусім не мае адукацыі, не ўмее нават пісаць і чытаць.

Тэма непаразумення, адчужанасці людзей, шырока распаўсюджаная ў мастацкай літаратуры, набывае ў творы Ж.-М. Г. Леклезіе асаблівую вострыню і, разам з тым, відавочнае сацыяльнае абгрунтаванне. Ён канстатуе, што ў сучасным тэхнакратычным свеце трывала ўсталёўваецца псіхалогія накаплення і культ буйнога капіталу. Як вынік: чалавек, асоба, індывід становяцца каштоўнымі не самі па сабе, а толькі як элемент, патрэбны для добра наладжанага функцыянавання сістэмы «вытворчасць – спажыванне – прыбытак».

Адносіны паміж людзьмі робяцца выключна функцыянальнымі, заснаванымі на халодным разліку. Чалавек неабходны іншаму толькі для «справы», для дасягнення якіх-небудзь практычных мэтаў.

Блізкія: муж і жонка, бацькі і дзеці, сваякі, сябры – не імкнуцца зразумець адзін аднаго. Яны востра адчуваюць адчужанасць, часта успыхваюць канфлікты, выкліканыя парушэннем духоўных кантактаў.

«Людзі хаваюцца ў сваіх цесных пакойчыках, або маленькіх халупах, яны раз’яднанія і адзінокія, нават калі яны знаходзяцца разам – з-за немагчымасці зразумець, палюбіць іншага, стварыць сяброўскія сувязі» [1, р. 278], – піша ў сваім рамане Ж.-М.Г. Леклезіе. «Дзе ж людзі? — ставіць рытарычнае пытанне Лала, — сярод людзей так самотна...» [1, р. 265]. Сувязі паміж асобамі аказваюцца надзвычай нетрывалымі і лёгка рвуцца, што прычыняе пакуты і боль.

Пісьменнік разважае ў рамане пра парадаксальную сітуацыю, якая складаецца ў грамадстве: з аднаго боку, ніколі яшчэ чалавек не меў такой патрэбы ў цеплыні адносінаў, у душэўнай прыхільнасці – адзіным прытулку, у якім магчыма схаватца ад варожага і бесчалавечнага свету, а з іншага – ніколі яшчэ не было так цяжка для асобы дасягнуць гэтага.

Аўтар закранае *тэму самоты чалавека*, прычыну якой ён бачыць не ў яго прыродзе, а ў канкрэтных, характэрных для індустрыяльнага грамадства, пачварных нормах і прынцыпах жыцця. Так, Лала ў Марсэлі пакутуе ад таго, што не можа знайсці роднаснай душы: «Дзіўны свет, гэты горад з усімі яго жыхарамі – яны зусім не заўважаюць цябе, калі ты не стараешся прыцягнуць да сябе ўвагу» [1, р. 268], ці яшчэ: «у мнагалюдным натоўпе ніхто на яе не звяртае ўвагі, можа быць, яе прымаюць за жабрачку» [1, р. 270]. Пісьменнік параўноўвае сіратлівасць сваёй гераіні ў вялікім горадзе са смуткам на караблі ў адкрытым моры. Гэтае разбуральнае пачуццё ўплывае і на фізічны стан Лалы: «Ад яго баліць сэрца, яго сціскае горла і скроні, усе гукі набываюць нейкае дзіўнае рэха» [1, р. 301]. Самота нараджае тугу. «Яна <туга> праследуе яе, быццам вялізны ашчэраны сабака з галоднымі вачыма, які блукае ўздоўж сцёчных ірвоў у пошуках касцей» [1, р. 302], — аўтар з дапамогай метаніміі дакладна раскрывае стан душы гераіні. Лала прыходзіць да высновы, што і самота, і туга – вынік голаду, але не ў прамым сэнсе як адсутнасць ежы, а ў абстрактным: «гэта ўсеабдымны голад, калі ты згаладаўся па ўсім, па ўсім, у чым табе адмоўлена, што для цябе недасягальна» [1, р. 302]. Ж.-М. Г. Леклезіе мае на ўвазе дэфіцыт у сучасным грамадстве такіх чалавечых каштоўнасцяў, як дабрывя, цеплыня, спагадлівасць, надзейнасць, адданасць. Жыццё людзей, якія згубілі свае станоўчыя маральныя якасці, стала яшчэ больш цяжкім: «даўно яны не ведаюць ні адпачынку, ні шчасця, ні кахання – толькі і ёсць у іх горкае гора» [1, р. 302]. Аўтар канстатуе, што, шукаючы выйсця, «няшчасныя гараджане» пакідаюць Марсэль, «аддаўшы яго на разарванне хваробам, смерці, забыццю» [1, р. 302]. Пасля натоўпу застаюцца толькі кучы смецця, бруду і адкідаў – вынік бессэнсоўнага спажывання: «іржавыя кансервавныя бляшанкі, старыя паперы, абломкі касцей, пабітыя бутэлькі, накрыўкі, гнілыя апельсіны, анучы» [1, р. 302]. Гэты ўрываек вельмі нагадвае натуралістычныя замалёўкі: тая ж дакладнасць, дэталёвасць, статычнасць.

Натоўп людзей праходзіць міма Лалы – знясіленай ад фізічнага болю, прыгнечанай, галоднай. Ёй здаецца, што, калі яна ўпадзе, людзі пройдуць па ёй, затопчуць яе, не спыняючы свайго руху ў колазвароце бязрадаснага існавання. Незвычайны кантраст норавам «цывілізаванага» грамадства складае мараль «натуральнага чалавека» Нура, якая цераз усю пустыню, знемагаючы ад смагі, голаду і стомленасці, цягне на сябе сляпога воіна.

У рамане адлюстроўваецца і *тэма адносінаў у сучаснай сям’і*, не сагрэтых цяплом і любоўю. Да прыкладу, увечары Лала, вяртаючыся з працы, глядзіць у вокны дамоў, спрабуючы разгледзець у іх святло, а замест яго бачыць цемру і адчувае холад. «Тут жыве іспанка з шасцю дзецьмі – усе яны спяць покатам у адным пакойчыку з вузкім акенцам і заўсёды шныраюць па Панье ў лахманах, бледныя, галодныя,» – кажа дзяўчына і працягвае, – а ў гэтым доме, па якім праходзіць вялізная расколіна і на сценах быццам выступае кволы пот, жывуць хваравітыя муж з жонкай – яны так гучна кашляюць, што, здаецца, іх можна пачуць скрозь усе сцены дамоў» [1, р. 298]. У грамадстве, дзе пануе дэспатызм і рабства, дзе страчаны сапраўдныя чалавечыя каштоўнасці, не могуць скласціся трывалыя адносіны ў сям’і. Па начах Лала прачынаецца ад жahlівых гукаў – гэта «звар’яцелы муж малоціць кулакамі сваю жонку, а яна спачатку пранізліва крычыць, а потым толькі ўсхліпвае і енчыць» [1, р. 303]. Падобны лёс і яшчэ ў адной сям’і: «і пара іншаземцаў (муж – італьянец, жонка – грачанка), ён кожны вечар напіваецца і жорстка збівае жонку, малоціць кулакамі па галаве, б’е ні з таго ні з сяго, нават не са злосці, а проста таму, што яна побач, і глядзіць на яго заплаканымі вачыма, і твар яе ацёчны ад стомы» [1, р. 298]. Рэалістычна паказана ў рамане і такая адмоўная з’ява грамадства, як прастытуцыя. Пісьменнік, падобна паталагаанатаму, прэпаратыруе знешні воблік прадажных жанчын: «les cuisses grasses et blanches», «la courbe des hanches», «la chair pèle de la gorge», «les jambes nues» [1, р. 313-314]. Аўтар упэўнены, што «неўсвядомлены голад няўтольных жаданняў, гвалту» [1, р. 309] правакуе свабодныя норавы, пошук ўсё больш вострых фізічных уцех, стварэнне атмасферы дыскрэдытацыі і прыніжэнне кахання, сям’і, чалавечай блізкасці. У гіпербалічнай форме

раманіст малое публічныя дамы: «ce sont les géants immobiles, aux yeux sanglants, aux yeux cruels, les géants dévoreurs d'hommes et de femmes» [1, p. 315]. Вынік распуснасці – душэўная пустата, адзінота.

Хворае грамадства асуджае сваіх дзяцей на нешчаслівае дзяцінства. *Тэма беспрытульнасці, недагледжанасці дзяцей* – адна з галоўных у рамане. Як правіла, беспрытульныя малыя – хворыя. «Дзесяткі, сотні хворых хлопчыкаў і дзяўчынак кашляюць па начах аднолькавым хрыплым кашлем, які разрывае горла і бронхі» [1, p. 303]. Адным з гэтых няшчасных з'яўляецца цыганскі хлопчык Радзіч: ён вымушаны красці, жабраваць, каб не памерці з голаду. Знайшоўшы ў Лале сяброўку, Радзіч даверліва распавядае ёй пра тое, як загінуў яго бацька, а маці прадала яго ў рабства. «Гаспадар» часта б'е малога і яшчэ шасцярых беспрытульнікаў, але ні збегчы, ні нейкім чынам змяніць гэтыя адносіны хлопчык не можа – дзіця з'яўляецца поўнаасцю бяспраўным у свеце дарослых.

Вельмі блізкая да Ж.-М. Г. Леклезіё ў распрацоўцы дзіцячай тэмы пісьменніца Сільві Жэрмэн, якая ў сваім рамане-прытчы «Погляд медузы» (*«Le regard de la Meduse», 1991*) развівае думку аб несумяшчальнасці нясталага свету дзяцей з бесчалавечнасцю, крывадушнасцю і злосцю сучаснага грамадства. Галоўная гераіня рамана Люсі Дабінье, дванаццацігадовая дзяўчынка, падвяргаецца гвалту з боку яе зводнага брата Фердынана. Складанасць вобраза абумоўлена пастаноўкай праблемы: аўтар імкнулася паказаць агульную трагедыю дзяцей, якія з'яўляюцца безабароннымі перад тэрарызмам, гвалтам, гандлем людзьмі. Разбурэнне традыцыйнай сям'і прыводзіць да цяжкасцяў адаптацыі дзяцей у свеце, адчужэння, замкнёнасці, псіхічных захворванняў.

У рамане за Люсі змагаюцца дзве іпастасі свету: святло (кожны раздзел твора пачынаецца з апісання, як яно прабіваецца скрозь шчыліну ў акне) і цемра – чорны подых смерці, бо не раз дзяўчына думае пра самагубства. Пісьменніца гіпербалізуе вобраз Люсі Дабінье, надзяляючы яе звышмагчымасцямі. Напрыклад, яна мае некалькі позіркаў: позірк дзіцяці, які ў кожнай з'яве бачыць казку; позірк зацкаванага звярка і, у рэшце рэшт, смертаносны позірк Гаргоны. Дзяўчына, зірнуўшы на Фердынана-людзеда, ператварае гвалтаўніка і забойцу дзвюх дзяўчын у камень. Дзіцячае ўсведамленне выступае ў рамане-прытчы своеасаблівым камертонам, з дапамогай якога правяраецца маральны настрой грамадства. Пранізлівы выраз вачэй галоўнай гераіні быццам бы выкрывае сацыяльную хлусню, з'яўляецца сродкам «прарыву» да чалавечнасці скрозь награвашчванне фальшу і разбэшчанасці. Сільві Жэрмэн перасэнсоўвае антычны міф і паказвае, што дзякуючы позірку Дзяўчыны-Медузы аднаўляецца, а не разбураецца раўнавага ў свеце, з цемры зноў нараджаецца святло. Твор заканчваецца аптымістычна – верай у лепшую будучыню для дзяцей.

Такім чынам, у рамане-прытчы «Пустыня» Ж.-М. Г. Леклезіё відавочны глабальны маштаб бачання пісьменніка і асэнсавання пытанняў сучаснасці, а таксама імкненне нагадаць ужо знойдзеныя, адрэфлексаваныя разважанні пра быццё, адлюстравачь карціну свету праз прызму аўтарскага ўсведамлення.

У раманах-прытчах французскія пісьменнікі звяртаюцца да агульначалавечых тэм. Асаблівасцю іх выкарыстання з'яўляецца тое, што гэтыя праблемы толькі падымаюцца аўтарам, але шляхі да іх вырашэння не даюцца, пытанні пакідаюцца ў адкрытай форме, і чытач сам павінен зрабіць выбар у той ці іншы бок.

ЛІТАРАТУРА

1. Le Clézio, J.-M. G. *Désert* / J.-M. G. Le Clézio. – Paris: Gallimard, 1980. – 445 p.
2. Буль, П. Планета обезьян = La planète des singes / П. Буль; пер. с фр. Ф. Мендельсона, А. Егорова. – М.: Менеджер, 2004. – 224 с.
3. Веркор Избранное: Молчание моря. Люди или животные? Сильва. Плот «Медузы» / Веркор // Сборник: пер. с франц.; сост. С. Великовского; предисл. Т. Балашовой. – М.: Радуга, 1990. – 556 с.
4. Эсалнек, А.Я. Типология романа: теоретический историко-литературный аспекты / А.Я. Эсалнек. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 158 с.

**THE FRENCH NOVEL-PARABLE OF THE LATE 20TH CENTURY:
FROM «INTERNAL» QUESTIONS TO MODERN PROBLEMS OF SOCIETY**

O.F. ZHILEVITCH

Summary

In article the actuality of a genre modification of the novel-parable in the modern world literature has been given particular attention. The basic themes of the French novel-parable of second half of XX-th century have been revealed on an example of works of R. Merle, Vercors, P. Boule, J.-M.G. Le Clézio, S. Germain, B. de Boucheron. Special character of subjects in the novel-parable «Désert» J.-M.G. Le Clézio has been discovered. A number of similar typological analogies in the novel-parables by French writers and some Byelorussian authors (V. Bykov, A. Adamovich) have been carefully considered.

Паступіў у рэдакцыю 3 верасня 2009г.